ASIANTUNTIJALAUSUNTO, TyV **26.10.2023**
Helsingin kaupunki
HE 73/2023 vp

Helsingin kaupunki kiittää kutsusta kuulemiseen. Orpon hallitusohjelmassa linjataan sosiaaliturvan uudistamisesta siten, että järjestelmä on yksinkertaisempi ja työhön kannustavampi. Tämä tavoite on kannatettava. Yleisesti kaikkia ihmisiä tulisi kannustaa työntekoon kykyjensä mukaan.

Esityksessä kuvataan erilaisia suunniteltuja muutoksia työttömyysturvaan. Näillä muutoksilla voi olla työllisyyden ja tasa-arvon näkökulmasta samanaikaisesti monen suuntaisia vaikutuksia. Tuleville kunnallisille työvoimaviranomaisille keskeistä on, että kuntien vastuu työttömyyden ja työttömyysturvan kustannuksista on tasapainossa niiden kykyyn vaikuttaa työttömyyteen. On myös tärkeää varoa asettamasta työllisyyden kannalta vahingollisia kannusteita työvoimaviranomaisille.

Hallituksen esitys olettaa työttömyysetuuden heikennysten johtavan siirtymään kohti työmarkkinoita, työttömyydestä työllisyyteen tai toiselle etuudelle. Työttömyysetuuksien muutosten aiheuttamia käyttäytymisvaikutuksia on erittäin tärkeää seurata tarkkaan ja tarvittaessa ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin.

Helsingin kaupunki haluaa tuoda valiokunnan tietoon seuraavat keskeiset esitykseen liittyvät huomiot:

1) Epätyypilliset työsuhteet ovat yleisiä, eikä kaikille työttömille ole tarjolla kokoaikaista kokopäiväistä työtä

2) Työssäoloehdon pidentämisellä on selkeä vaikutus tulevien kunnallisten työvoimaviranomaisten kannusteisiin ja kuntien työttömyysturvan maksuvastuuseen. Mikäli esityksen mukaiset muutokset sosiaaliturvaan johtavat työllisyyden kasvuun, on tällä toki myös samalla positiivinen vaikutus työvoimaviranomaisen tavoitteiden ja kunnan työttömyysturvan maksuvastuun kannalta.

3) **Esityksen muutosten tasa-arvovaikutuksia tulee seurata ja pyrkiä liudentamaan ei-toivottuja vaikutuksia.** Vaikutukset kohdistuvat suhteessa enemmän erityisesti naisiin, lapsiperheisiin ja nuoriin.

Työssäoloehdon muutos

Monelle vaikeasti työllistyvälle realistisin tapa päästä avoimille työmarkkinoille on epätyypillinen, osa-aikainen tai määräaikainen työsuhde. Siksi puolen vuoden työssäoloehto on paikoin haastavaa saada täyteen. Työssäoloehdon pidentäminen voi heikentää työttömän kannustetta ottaa vastaan epätyypillistä työsuhdetta.

Työssäoloehdon pidentämisellä on vaikutus kotikunnan työttömyysetuuden rahoitusvastuun suuruuteen. TE24-uudistuksen rahoitusmallin myötä useimmiten vasta työssäoloehdon täyttyminen lopettaa kunnan maksuvastuun työttömyysturvasta, eikä työttömyysetuuden tyypillä

ole merkitystä maksuvastuun kannalta. Työssäoloehdon pidentämisen vaikutusta kuntien talouteen on arvioitu esityksen perusteluissa puutteellisesti.

Tulonsiirtomuutosten käyttäytymisvaikutusten mahdollisesti aiheuttama työllisyyden lisäys vaikuttaisi päinvastaiseen suuntaan ja vähentäisi kuntien kustannusta pidemmällä aikavälillä.

Muutoksen suorat vaikutukset tulisi korvata kunnille siten että lopputulos on kuntatalouden näkökulmasta kustannusneutraali. Kuntien rahoitusvastuuta työttömyysturvasta tulisi muuttaa siten, että työvoimaviranomaisella on, silloin kun se on perusteltua, aina riittävä kannuste ohjata tai välittää työnhakija myös epätyypilliseen työsuhteeseen avoimille työmarkkinoille.

Esityksessä kerrotaan työssäoloehdon pidentämisen vähäisestä vaikutuksesta opiskeluun lyhytkestoisesti työttömyysetuutta menettämättä. Aiemmassa lakiuudistuksessa HE 176/2022 vp tarkoituksena oli helpottaa työnhakijoiden mahdollisuuksia hyödyntää ketteriä lyhytkestoisen osaamisen kehittämisen mahdollisuuksia pitkäkestoisten opintojen sijaan. Työssäoloehdon uudistus vaikuttaa mahdollisuuksiin heikentävästi niiden osalta, jotka ovat käyttäneet mahdollisuuden 3-6kk kestäviin opintoihin saman työttömyysjakson aikana. Näiltä osin voisi olla kannattavaa harkita lyhytkestoisten opintojen irrottamista työssäoloehdosta, kuten esimerkiksi työkokeilun osalta on tehty.

Työttömyysturvan suojaosasta luopuminen

Tavoite, että ihmiset tulisivat toimeen omalla työllään, on tärkeä. Osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön siirtymisen kannusteiden parantaminen sekä sovittelun selkeyttäminen ovat kannustettavia tavoitteita. Toisaalta kokonaan työttömien kannustimet ottaa vastaan erityisesti vähäisten työtuntien keikka- tai osa-aikatyötä heikkenevät. Suojaosasta luopumisen vaikutuksia kokonaan työttömiin tulee seurata.

Kaikkia ihmisiä tulisi kannustaa työntekoon kykyjensä mukaan. Työttömissä ja erityisesti pitkäaikaistyöttömissä on paljon osatyökykyisiä. Hallituksen esityksen painopiste on kokoaikatyössä, jolloin osittaiseen osallistumiseen ei enää aiempaa vastaavalla tavalla kannusteta. Moni osatyökykyinen etenee kokopäivätyöhön osa-aikatyön kautta. Myös työmarkkinoiden rakenne on joillakin paljon työllistävillä aloilla (esimerkiksi kaupan ala) sellainen, että kokoaikaista työtä ei aina ole tarjolla, vaikka työntekijät haluaisivat kokopäiväisesti työskennellä.

Työttömyys ja siitä aiheutuvat kulut vaihtelevat suhdanteiden mukaan, mutta osa työvoimasta on ollut jo pidempään ulkona palkkatyöstä. Pitkään työvoiman ulkopuolella olevien kohtaanto-ongelma tuskin poistuu näillä toimenpiteillä. Hallituksen olisi tärkeä löytää keinoja tukea työuran aikaista oppimista ja vahvistaa sellaisten henkilöiden osaamista, joiden työmarkkina-asema on heikko.

Työttömyysturvalain 5 ja 6 luvun muutosten vaikutukset työvoimaviranomaiseen

Työssäoloehtokuukausien laskennallinen muunto kalenteriviikoiksi tapahtuisi työ- ja elinkeinotoimistossa tai kokeilualueen kunnassa ja olisi niille uusi tehtävä. Helsingin kaupunki pitää tärkeänä, että työssäolovelvoitteen ja nuoren velvoitteen täyttymisen seurannan muutos toteutetaan siten, että asiantuntijoilla on riittävä valmius toteuttaa tehtävää. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi riittävistä järjestelmätoiminnallisuuksista sekä perehdytyksestä huolehtimista.

Esityksen tasa-arvovaikutukset

Helsingin kaupunki kantaa huolta esitettyjen toimenpiteiden tasa-arvovaikutuksista. Esityksessä todetaan, että suojaosan poiston vaikutukset painottuvat naisiin. Lisäksi esityksessä mainitaan, että taloudellisen epätasa-arvon mittaamiseen kehitetyllä Gini-kertoimella arvioituna tulonjaon epätasa-arvoisuus todennäköisesti yltyy ehdotettujen muutosten seurauksena ja erityisesti pienituloisuus lisääntyisi keskimääräistä useammin lapsiperheissä.

Säästötoimenpiteen välilliset vaikutukset tulisi arvioida huolella. Lapsikorotusten poistaminen johtanee työttömien lapsiperheiden köyhtymiseen, mikäli vanhempien tukimuutokset eivät johda työllistymiseen. Vanhempien työllistymistä voidaan kuitenkin pitää lastenkin kannalta parhaana vaihtoehtona köyhyyden välttämisessä. Muutosten myötä olisi tarkoituksenmukaista tehdä erityisiä toimenpiteitä ja osoittaa resursseja näiden ryhmien työllistymisen tukemiseksi, jotta ei-toivottuja tasa-arvovaikutuksia voitaisiin näiltä osin liudentaa.

Lisätiedot:

Ville Salo
kehittämispäällikkö
Helsingin kaupunki
ville.j.salo@hel.fi
040 672 8229